proLékaře.cz | 29.11.2026

Spomienka na profesora MUDr. Emila Kmetyho, DrSc

V neskorom lete tohto roku si pripomenieme nedožité 85. narodeniny významného epidemiológa, uznávaného nielen doma, ale aj v zahraničí – prof. MUDr. Emila Kmetyho, DrSc. (*6. 9. 1923, †11. 1. 2003). Je to vhodná príležitosť znova oživiť portrét tejto výraznej a vzácnej osobnosti nielen ľuďom, čo ho poznali, ale najmä ho priblížiť mladším, ktorí už túto možnosť nemali. Na malom priestore nemôže ísť, pochopiteľne, o úplný obraz.

Kto bol profesor Kmety a čo si treba v súvislosti s ním pripomenúť?

Patril k prvej povojnovej generácii slovenských a česko-slovenských epidemiológov. Vynikal neobyčajne solídnymi a na širokej báze spočívajúcimi teoretickými poznatkami, čo ho už ako mladého lekára vynieslo medzi významných reprezentantov svojho odboru. Prevencia v medicíne ho zaujala ako vysokoškoláka, a tak po promócii na Lekárskej fakulte UK v Bratislave sa na jej ústave hygieny zameral na epidemiológiu. Aj keď na tunajšej fakulte nebol „prvolezcom“ vo výučbe tejto disciplíny, systematicky a na evolučnom princípe fundovaná epidemiológia sa podľa vzoru Gromaševského začala prednášať v roku 1952 zásluhou Kmetyho. Už o 10 rokov neskôr založil aj samostatnú katedru epidemiológie – prvú v Česko-Slovensku. Viedol ju dlhých 24 rokov a pôsobil na nej až do augusta 2000. Zaslúžene sa stal prvým profesorom epidemiológie na Slovensku. Bol výborným prednášateľom i pedagógom, problematiku podával jasne, zrozumiteľne, bez balastu. Plne v zmysle Homérovho „Veľa hovoriť a veľa povedať nie je to isté“. So spolupracovníkmi napísal viacero skrípt i dve vydania učebnice všeobecnej či špeciálnej epidemiológie, ktoré aj odborná verejnosť prijala pozitívne. Bol prísny, ale spravodlivý a nepodkupný examinátor. Držal sa svojej zásady, že popri etike lekára u učiteľa na lekárskej fakulte musí mať svoje trvalé a nezastupiteľné miesto aj etika pedagóga.

Imponujúca bola vedecko-výskumná činnosť prof. Kmetyho. Už ako medika ho upútali zoonózy, z nich na dlhé obdobie najmä leptospirózy, ktoré v povojnových rokoch spôsobovali neraz veľké epidémie. Vypracoval sa na svetoznámeho leptospirológa s veľkým odborným kreditom aj v cudzine. Zaviedol a uskutočňoval diagnostiku leptospírových ochorení, zmapoval rezervoárové zvieratá týchto nákaz a identifikoval na území Slovenska výskyt skoro dvadsiatky sérovarov leptospír – pôvodcov ochorení ľudí, z ktorých štyri, dovtedy neznáme, sa stali aj súčasťou oficiálneho medzinárodne platného zoznamu. Veľmi prínosnou bola jeho metóda sérovarovej identifikácie leptospírových kmeňov pomocou faktorových sér, čo viedlo k prehodnoteniu a zdokonaleniu klasifikačného systému týchto mikroorganizmov. Preto ho zvolili na dlhé obdobie za člena i predsedu Subcommittee on the Taxonomy of Leptospira (v rámci International Committee on Systematic Bacteriology), jeho pracovisko sa stalo Spolupracujúcim centrom SZO pre epidemiológiu leptospiróz a on sám členom Panelu SZO pre zoonózy. Svojich spolupracovníkov viedol pri štúdiu otázok patogenézy leptospiróz a biologických vlastností ich pôvodcov, diagnostiky a špecifickej profylaxie leptospírových ochorení a ďalších aktuálnych problémov leptospirológie.

Veľké epidémie tularémie na západnom Slovensku začiatkom 60. rokov minulého storočia priviedli Kmetyho k tomu, že svoje pracovisko zameral aj na výskum tejto zoonózy. Opäť sa študovali prírodné ohniská, izolovali a identifikovali sa kmene *F. tularensis* a stanovovala ich patogenita, študovala sa epidemiológia tejto nákazy.

Snaha podieľať sa vždy na aktuálnej problematike ho priviedla už ako šesťdesiatnika k lymskej borelióze, čoskoro po objavení jej pôvodcu. Ako prvý zmapoval na Slovensku premorenosť kliešťov boréliami a zistil cyklickosť tohto javu, začal s prieskumom rezervoárových zvierat borélií a tak odštartoval na tomto území výskum epidemiológie a neskôr i laboratórnu diagnostiku tejto choroby.

Prof. Kmetyho lákali vždy nové nákazy, aj keď nešlo o zoonózy. Po objavení sa choroby legionárov a identifikovaní jej pôvodcov v polovici 70. rokov minulého storočia orientoval aj svoje pracovisko na epidemiologické a experimentálne práce týkajúce sa tejto nozologickej jednotky.

Z jeho iniciatívy a pod jeho vedením sa riešili tiež viaceré otázky širšieho medicínskeho dopadu, ako napr. zistenie skutočného podielu úmrtnosti na infekčné choroby na Slovensku, či ekonomický dopad finančnej podpory pri ošetrovaní člena rodiny a ďalšie.

Je len prirodzené, že taká obsiahla vedecká aktivita sa prejavila v jeho mnohých publikáciách a našla odraz v niekoľkých stovkách citácií.

O prof. Kmetym nesporne platí Vergiliovo *Felix qui potuit rerum cognoscere causas*, lebo jeho vedecká zanietenosť ho hnala neustále dopredu – spoznávať príčiny a súvislosti medicínskych javov. A jeho ťažko napodobiteľnou črtou bolo, že vlastným pracovným nadšením

proLékaře.cz | 29.11.2026

dokázal trvalo stimulovať a motivovať aj svoje okolie, a to najmä vtedy, keď sa práca nedarila. Závideniahodná bola jeho invencia, pracovná výkonnosť, systematickosť a cieľavedomosť v práci, čo mu spolu s dobrou znalosťou viacerých cudzích jazykov umožňovalo dosahovať prioritné medzinárodne uznávané výsledky a získalo mu uznanie rešpekt a úctu nielen na domácom, ale aj na medzinárodnom poli. Vďaka svojej príslovečnej komunikatívnosti, ako aj zmyslu pre humor (a to i keď sa vtip týkal jeho vlastnej osoby!), ktorý často akoby prerážal, vo vnímaní niektorých ľudí, cez akúsi prísnu strohosť, vedel si získať spolupracovníkov z rôznych vedných odborov a medzi nimi mal i viacero blízkych priateľov.

Osobitne vyhranenou bola uňho snaha zameriavať výskum tak, aby jeho výsledky slúžili aj praxi a v nej sa overovali. V zmysle starého príslovia *Theoria sine praxi sicut rota sine axi.*

Prof. Kmety vytvoril vedeckú školu, z ktorej jeho pričinením a pod jeho vedením, nie v poslednom rade však vďaka jeho žičlivosti všetkým, ktorým sa vedecko-výskumná práca stala neodmysliteľnou časťou náplne ich života, vyšli viacerí profesori a docenti i doktori a kandidáti lekárskych vied.

Tí, čo s ním prichádzali denno-denne do styku, rýchlo postrehli, že rámec vlastného ústavu mu bol akýsi tesný na realizáciu jeho odborných predstáv. Preto nie div, že mal aj iné aktivity. Spomenúť treba aspoň to, že už pred štyridsiatimi rokmi inicioval vznik úspešne fungujúcej Komisie slovenskej vlády pre surveillance 14 vybraných zoonóz. Svoje organizátorské schopnosti dlhodobo uplatňoval ako predseda či podpredseda výboru Mikrobiologicko-spidemiologickej spoločnosti Slovenskej lekárskej spoločnosti alebo ako rotujúci predseda vtedajšieho federálneho výboru oboch národných spoločností. V týchto činnostiach sa vždy oceňoval jeho osobný prínos. A čo je celkom prirodzené, z týchto pozícií nezabúdal ani na odborný časopis, vtedajšiu ČsEMI, kde svoje vedecké práce často publikoval a k rovnakej aktivite nabádal aj ďalších členov odbornej spoločnosti.

Hoci prof. Kmety nebol nikdy politicky organizovaný, pre jeho odbornosť, precíznosť v práci a spoľahlivosť pri plnení úloh ho radi volili či menovali do početných funkcií (tajomník Vedeckej rady Ministerstva zdravotníctva SSR, prodekan lekárskej fakulty, člen vedeckých rád a poradných zborov viacerých výskumných ústavov a inštitúcií atď.).

Za všetky spomenuté aktivity sa mu dostalo mnoho vyznamenaní a ocenení v rezortoch školstva i zdravotníctva i formou čestného členstva v zahraničných odborných spoločnostiach.

Prof. Kmety mal rád plnokrvný život a všetko čo k nemu patrí. Rád sa venoval športom, či už lyžovaniu alebo tenisu, rád mal svoju peknú a udržiavanú záhradu, v ktorej pracoval od skorej jari do neskorej jesene a z nej ovocie s hrdosťou nezriedka prinášal na pracovisko. Vedel si vychutnať dobré jedlo, takže sa okrídleným stalo jeho konštatovanie počas nie častých, ale o to milších ústavných osláv či posedení: „Ani som nevedel, že na tomto ústave je taká dobrá strava“. V ostatných rokoch, na rozdiel od minulosti, si doprial aj pohárik vína, najmä šampanského či osobitne obľúbeného tramínu, pričom zvykol aj zadeklamovať: „Čo pre oheň komín, to pre hrdlo tramín“. A, samozrejme, nadovšetko mal rád dobrý, hoci aj štipľavý humor.

Ktosi na otázku, čo by si prial, aby po ňom ostalo, odpovedal, že by si želal zanechať po sebe aspoň malú stopu. Bez zveličenia možno povedať, že profesorovi Kmetymu sa to v oblasti epidemiológie infekčných chorôb, osobitne zoonóz, vrchovato podarilo naplniť. Preto je pripomenutie si tejto významnej osobnosti namieste a i dnes aktuálne.

Prof. MUDr. Pavol Bakoss, DrSc.
Ústav epidemiológie LF UK, Bratislava